



# SYSTEMATIC REVIEW OF SCIENTIFIC RESEARCH ADDRESSING LEARNING DISABILITY AND SELF- ESTEEM ISSUES TOGETHER BETWEEN 2002 AND 2023

**Atiye ARAPKİRLİ\***

\*Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Okan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, atarapkirli@stu.okan.edu.tr, ORCID ID: 0009-0002-4649-9559

Received Date: 15.09.2023 Revised Date: 19.10.2023 Accepted Date: 03.11.2023

Copyright © 2023 Atiye ARAPKİRLİ. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

## ABSTRACT

This study aimed to systematically compile scientific research on learning disabilities and self-esteem issues between 2002 and 2023. Qualitative research methods and document analysis model were used. As the inclusion criteria of the research, being produced based on the analysis of data obtained using scientific methods, being published in a peer-reviewed journal or being a chapter of an edited book, being a master's/doctoral thesis, and being published between 2002 and 2023 were used. In the searches made on the Google Scholar website, 31 studies were found to meet these criteria. It was observed that the number of studies increased partially after 2018. It has been determined that primary school children between the ages of 6 and 12, who have learning difficulties, were studied as the most frequently used sample group. It was determined that the studies preferred quantitative methods as research methods and survey, relational survey and experimental research models were used as research models. It was found that the data of the studies were collected using various scales, self-esteem scales were the most used and the Rosenberg Self-Esteem Scale was the most frequently used Self-Esteem scale. It was determined that the studies used 59 different keywords and the most frequently used ones were learning disability, self-esteem, specific learning disability, cognitive behavioral therapy, adolescents, self-concept, stigma, emotional regulation, social support and loneliness. It was understood that studies have examined the self-esteem, anxiety, depression, stigma, cyberbullying, adaptation, social support and social relations of children, adolescents and adults with learning disabilities, the relationships between these phenomena, and the effects of intervention tools developed to increase the self-esteem of individuals with learning disabilities.

**Keywords:** Learning disability, Self-esteem, Systematic review, Children, Adolescents

## 2002-2023 YILLARI ARASINDA ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ VE BENLİK SAYGISI KONULARINI BİRLİKTE ELE ALAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN SİSTEMATİK DERLEMESİ

## ÖZET

Bu çalışmada 2002-2023 yılları arasında öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan bilimsel araştırmaların sistematik olarak derlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri ve doküman inceleme modeli kullanılmıştır. Araştırmanın dahil etme kriterleri olarak; bilimsel yöntemler kullanılarak elde edilen verilerin analizine dayanarak üretilmiş olma, hakemli bir dergide yayımlanma veya edit bir kitabın bölümü olma veya yüksek lisans/doktora tezi olma ve 2002-2023 yılları arasında yayımlanmış olma kriterleri kullanılmıştır. Google Akademik internet sitesinde yapılan aramalarda 31 araştırmanın bu kriterleri sağladığı tespit edilmiştir. Çalışmaların 2018 yılından sonra sayısının kısmen arttığı görülmüştür. Örneklem grubu olarak en fazla öğrenme güçlüğü olan 6-12 yaşları arasındaki ilköğretim düzeyindeki çocukların çalışıldığı tespit edilmiştir. Çalışmaların araştırma yöntemi olarak nicel yöntemleri tercih ettikleri



ve araştırma modeli olarak ise tarama, ilişkisel tarama ve deneysel araştırma modelleri kullanıldığı saptanmıştır. Çalışmaların verilerinin çeşitli ölçekler kullanılarak toplandığı, en fazla benlik saygısı ölçeklerinin kullanıldığı ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin en sık kullanılan Benlik Saygısı ölçeği olduğu bulunmuştur. Çalışmaların 59 ayrı anahtar kelime kullandıkları ve bunlar içerisinde en fazla kullanılanların öğrenme güçlüğü (engeli), benlik saygısı, özel öğrenme güçlüğü, bilişsel davranışçı terapi, ergenler, benlik kavramı, damgalanma, duygu düzenleme, sosyal destek ve yalnızlık olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaların öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygısı, kaygı, depresyon, damgalanma, siber zorbalık, uyum, sosyal destek ve sosyal ilişkiler durumlarını, bu olguların birbiri arasındaki ilişkileri ve öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin benlik saygılarına artırmak için geliştirilen müdahale araçlarının etkilerini inceledikleri anlaşılmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Öğrenme güçlüğü, Benlik saygısı, Sistematik derleme, Çocuklar, Ergenler

## 1. GİRİŞ

Bireylerin hayatını zorlaştıran sorunlardan bir tanesi de öğrenme güçlüğüdür. Öğrenme güçlüğü hem bu soruna sahip bireyin hem de bu bireyin etrafındaki diğer bireylerin hayatını olumsuz etkilemektedir. Öğrenme güçlüğü günümüz toplumunda yaygın bir sorundur ve bu sorunu olan çocuklara çoğunlukla okulda rastlanır. Öğrenme güçlüğü çeken bir çocuk, ortalama veya ortalamanın üzerinde zekaya sahip olmasına rağmen başarısı beklenen başarı seviyesinden daha az olan çocuktur. Öğrenmede güçlük yaşayan çocuklarda okuma, yazma veya aritmetik gibi temel akademik becerileri gerçekleştirme yeteneğini etkileyen bir durumdan başka bir şey değildir (Praveen & Raja, 2009). Pek çok çalışma, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin okulun kendilerini hayal kırıklığına uğratan ana faktör olduğunu düşündüklerini ve bu durumun sosyal itibarlarına, izolasyonlarına ve sosyo-ilişkisel rahatsızlıklarına yansıdığı altını çizmiştir. Bununla birlikte, ergenlik çağındaki psikososyal sonuçlarda öğrenme bozukluklarının rolü hala belirsizdir (Musetti vd., 2019). Bu alanda gösterilen belirgin çabaya rağmen kanıtlar, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin hâlâ damgalanmış hissettiklerini, üniversiteyi bitirip öğrenme güçlüğü olmayan akranlarına göre çok daha düşük bir oranda işyerine girdiklerini göstermektedir (Raines, 2016).

Öğrenme güçlüğüne çevresel ve genetik faktörlerin bir araya gelerek alınan bilginin işlemeyle ilgili nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlayabiliriz (Zengin & Öksüz, 2022). Okuma, yazma veya matematik becerilerinde yaşıtlarına ve zihinsel gelişim düzeyine oranla düşük başarı göstermesi ve ayrıca dinleme, düşünme, anlama, kendini ifade etmede sorunlar yaşanması öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların en belirgin özellikleridir. Başka bir tanımlamada ise öğrenme güçlüğü, bireyin akademik yaşantısını, bilgiyi işleme hızını, sözel ifadeyi, belleği, dikkati, motor koordinasyonu, organizasyonu, duygusal olgunluğu, benlik saygısını ve sosyal becerileri etkisi altına alan bir sorun olarak tanımlanmıştır (Silber, 1986). Bireyin akıl yürütme, aritmetik, okuma, yazma, dinleme, konuşma yeteneklerini kazanmada ve kullanmada yaşadığı güçlük bireyin bilgi işlem süreçlerine ve bilgiyi öğrenme yeteneğine yansıdığı gibi kendini idare etme becerisine ve sosyal becerilerine de yansımaktadır (Yavuzer, 2000).

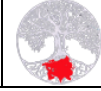
Öğrenme güçlükleri bireyin kendisinden veya çevresel faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Zekâ gerilikleri, gelişimsel bozukluklar, duygusal özürler ve duygusal problemler, kronik rahatsızlıklar ya da nörolojik özürler, hiperaktivite ve öğrenme güçlüğü gibi etkenler bireyin kendisinden kaynaklanan etkenlerdendir. Aile içi çatışmalar, sosyo-ekonomik ve kültürel yetersizlikler, travma sonrası stres bozuklukları, okul ve öğretmenden kaynaklanan problemler, eğitim programının çocuğa uymaması gibi etkenler ise çevresel etkenlerden sayılabilir (Yangın vd., 2016).



Öğrenme güçlüğünün etkilediği alanlardan bir tanesi benlik saygısıdır. Çocuklar öğrenme güçlüğünden kaynaklı sorunlarla karşılaştıklarında benlik saygıları olumsuz etkilenmektedir (Korkmazlar, 2008; Görgün ve Melekoğlu 2019). Türkçede benlik saygısı ‘kendine saygı’, ‘öz saygı’ veya ‘benlik değeri’ gibi farklı kavramsal isimlendirme yapılarak kullanılmaktadır. İngilizcede self-esteem, ‘self-respect’, ‘self-confidence’ ve ‘self-regard’ kavramları benlik saygısı yerine kullanılmaktadır (Kımtır, 2013). Bireyin öz değerlendirme yaparak varoluşsal anlamda kendini kabul etmesi ve kendisinden memnun olma durumu benlik saygısının bir ifadesidir. Dolayısıyla benlik saygısı, bireyin kendisinden ne kadar memnun olduğu ve kendisine ne kadar değer verdiğiyle doğru orantılıdır. Diğer bir ifadeyle benlik saygısı, bireyin eksik ve tam yönleriyle birlikte kendisini değerli bulması, onaylaması ve kendisini beğenilmeye değer bulmasıdır (Rosenberg, 1986). Çevrenin bireyi değerlendirmesi, yorumlaması ve pekiştirmesi de benlik kavramının şekillendirilmesinde etkilidir (Shavelson & Bolus, 1982).

Çocukların benlik saygıları ile psikolojik iyi oluşları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve çocukların benlik saygıları arttıkça kendilerini daha iyi hissettikleri, kendilerini daha iyi hissettikçe de benlik saygılarının arttığı tespit edilmiştir (Rosenberg, Schooler, Schoenbach, 1989). Bandura’ya (1971) göre insanın kendisini küçümsemesi ve hor görmesinden daha yıkıcı bir ceza yoktur. Bandura’ya göre çocukların benlik saygıları öncelikli olarak önemsedikleri yetişkinlerin standartlarına göre şekillenmektedir. Zamanla kendini denetleme ve kontrol etme çevresel faktörlerden daha güçlü olmaya başlamaktadır. Önceliğin iç denetleme olması çocukların benlik saygısında daha önemli görülmektedir. Bireyin kendini tanıması, kendisi ve ötekiler, kendini kabul etme, kişisel yeterlilik, kendini ifade etme, özgüvenli olma ve kendinin farkında olma gibi etkenler sağlıklı benlik saygısının temel öğeleridir (Plummer, 2007). Bireyde yüksek benlik saygısının oluşmasına etki eden faktörler bireyin kendi yaşamında kontrolü sahibi olduğu duygusu, anne-babalar ile olumlu ilişkiler içinde olma ve risk almaya istekli olma gibi faktörlerdir. Bireyde düşük benlik saygısının oluşmasına etki eden faktörler ise kaygı, depresyon, yalnızlık ve mutsuzluk gibi faktörlerin yanında okullarda akademik performansın yetersizliği, anne-baba ve öğretmenlerin akademik başarı için çocuk ve gençlere baskı yapması ve aile içinde yaşanan güçlükler faktörleridir (Saday Duman, 2014).

Yaşamın getirdiği pek çok zorluk karşısında normal gelişim gösteren çocuklarda bile zorlanma durumları olurken öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların daha fazla zorlanmaları kaçınılmazdır. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin çoğunlukla akademik performans ve okula uyumla ilgili problemleri bulunmaktadır (Deshler vd., 2001). Okul çağındaki öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin akranlarından farklılık gösterebileceği varsayılan psikolojik özelliklerden biri benlik kavramıdır (Heyman, 1990; Klassen, 2002). Öğrenme güçlüğünü okul başarısının olumsuz etkilenmesinin yanında sosyal hayatını da olumsuz etkilemektedir. İletişim güçlükleri, öz güven eksikliği, arkadaş tarafından kabul görmeme ve davranış sorunları yaşayabilmektedirler. Bunların yanında akademik başarılarının düşük olması da kaçınılmazdır. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar da kişilik özellikleri de farklılık göstermektedir. Benlik saygısının düşük oluşundan kaynaklı özgül öğrenme güçlüğü yaşayan bazı çocukların sorunlarının veya problem davranışlarının temelini oluşturur. Bu çocuklarda benlik saygısı düzeyinin yüksek olması da kendilerinin olumlu bir tutumla değerlendirmeleri sağlar. Bu sayede olumsuz yönlerinin farkına vararak, bu özelliklerine rağmen kendilerini değerli bulmaları ve kendileri geliştirmek için çaba göstermeleriyle sonuçlanır (Kalafatoğlu ve Balcı Çelik, 2022). Öğrenme güçlüğü



çocuklarda ne kadar erken fark edilirse bu çocukların akranlarıyla aralarındaki mesafe çok açılmadan destekleyici erken müdahale çalışmaları ile çocuğun yetersizlikten etkilenme oranlarında azaldığı görülecektir. Böylece bu çocukların benlik saygılarını da artırmak mümkün olabilecektir.

Düşük benlik saygısı, öğrenme güçlüğü olan kişilerde yaygındır (Evans & Allez, 2018). Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, normal gelişim gösteren akranlarına göre daha düşük öz saygıya sahip olabilir, ancak özellikle ciddi veya derin öğrenme güçlüğü olan çocuklarda bunu etkileyen faktörler hakkında çok az şey bilinmektedir (Mckenzie, Murray & Derries, 2020). Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin hayatları yeteneklerinden ziyade engelleri etrafında dönme eğiliminde olduğundan, özsaygıları gerçekçi olmayacak kadar düşüktür. Sonuç olarak, kendilerinden beklentileri, istek düzeyleri ve genel motivasyon düzeyleri gereksiz yere azalır. Benlik saygısı, kişinin kendisinin kişisel değerlendirmesi ve bunun sonucunda benlik kavramıyla ilişkili duygulardır. Kendini olumlu kişisel gelişim görevine adamaya istekli herhangi bir kişinin geliştirebileceği kişisel bir özelliktir. Yüksek benlik saygısı, güçlü inançların ve iyimser tutumların oluşmasına yardımcı olur. Kişiyi kendi kendini motive eden, hırslı ve yeni fırsatlara ve zorluklara açık hale getirir. Benlik saygısı, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yaşadıkları güçlükleri kabul etmeleri ve olumlu kişisel gelişim için çaba göstermeleri için bir başa çıkma mekanizması olarak düşünülebilir. Dolayısıyla bu tür öğrencilerin zorlukları yaşadıkları gerçeğini inkar etmeleri ve yaşamda yükselmeleri için motive edilmeleri ve teşvik edilmeleri gerekmektedir (Praveen & Raja, 2009).

Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi ve öğrenme güçlüğü azaltarak benlik saygısının artırılabilmesi için öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı olgularını birlikte inceleyen araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada, son yıllarda öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı olgularını birlikte inceleyen bilimsel araştırmaların sistematik olarak derlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmaların öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı olgularını nasıl ele aldıkları, hangi araştırma yöntemlerini kullandıkları, hangi örneklem gruplarıyla çalıştıkları, hangi konuları işledikleri ve hangi sonuçlara ulaştıkları araştırılmıştır. Bu çalışmanın, öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı olgularını daha iyi anlamaya, bu iki olgu arasındaki ilişkinin dinamiklerini belirlemeye ve öğrenme güçlüğü nasıl azaltılıp benlik saygısının nasıl artırılacağı konusunda yol göstereceği öngörülmektedir.

## 2. YÖNTEM

Bu sistematik derleme çalışmada 2002-2023 yılları arasında öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan bilimsel araştırmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma için nitel araştırma yöntemleri ve doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Araştırmanın dahil etme kriterleri olarak; bilimsel yöntemler kullanılarak elde edilen verilerin analizine dayanarak üretilmiş olma, hakemli bir dergide yayımlanma veya edit bir kitabın bölümü olma veya yüksek lisans/doktora tezi olma ve 2002-2023 yılları arasında yayımlanmış olma kriterleri kullanılmıştır. İncelenmesi yapılacak araştırmaları tespit etmek için Google Akademik internet sitesinde *öğrenme güçlüğü* ve *benlik saygısı* kelimeleri birinci aramada ve bu kelimelerin İngilizce karşılığı olan *learning disability* ve *self-esteem* kelimeleri ikinci aramada birlikte aratılmıştır. Türkçe kelimelerle yapılan aramadan 16 bin ve İngilizce kelimelerle yapılan aramadan 877 bin sonuç üretilmiştir. İki ayrı aramadan gelen sonuçlar içerisinde 58 tanesinin öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte incelediği görülmüş ve bu metinler siteden indirilmiştir.



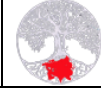
Sonraki aşamada indirilen bu metinler incelenmiş ve bunların içerisinde 31 tanesinin araştırmanın dahil edilme kriterlerini sağladığı görülmüştür. 31 araştırmanın 26 tanesinin hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler olduğu, 3 tanesinin yüksek lisans tezi olduğu, 1 tanesinin doktora tezi olduğu ve 1 tanesinin de tıpta uzmanlık tezi olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaların 6 tanesinin Türkiye’de yapıldığı, 25 tanesinin ise yurtdışında farklı ülkelerde yapıldığı belirlenmiştir. Bu araştırmalar incelenme sırasına göre ve ayrıca Türkiye’de ve yurtdışında yapılma durumlarına göre Ç1T, Ç2T, Ç3T, ... Ç29Y, Ç30Y, Ç31Y biçiminde kodlanmıştır. Kodlardaki rakamlar çalışmaların sırasını, “Ç” harfi çalışma kavramını, “T” harfi çalışmanın Türkiye’de yapıldığını ve “Y” harfi de çalışmanın yurtdışında yapıldığını göstermektedir. 31 çalışma yayımlandıkları yıllar, örneklem büyüklüğü, örneklem grubu, araştırma yöntemi, veri toplama aracı, anahtar kelimeler ve konu ve sonuçlarına göre incelenmiş ve analiz edilmiştir.

### 3. BULGULAR

Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmaların yayımlandıkları yıllara göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur. Son 21 yılda yayımlanmış çalışmaların incelenmiş olmasına rağmen çalışmaların yarısından biraz fazlasının (17 çalışma) 2018 yılından sonra yayımlandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte en fazla çalışmanın yayımlandığı yılların 2022 ve 2008 yılları olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Yayımlandıkları Yıllara Göre Dağılımı

Makale	Makale Kodu	Frekans
2002	Ç24Y	1
2003	Ç23Y	1
2006	Ç6T	1
2008	Ç1T, Ç8Y, Ç18Y, Ç21Y, Ç26Y	5
2009	Ç12Y	1
2012	Ç22Y	1
2014	Ç3T, Ç11Y, Ç16Y	3
2015	Ç9Y	1
2018	Ç5T, Ç17Y	2
2019	Ç10Y, Ç25Y, Ç30Y	3
2020	Ç4T, Ç15Y, Ç27Y	3
2021	Ç7Y, Ç28Y	2
2022	Ç2T, Ç14Y, Ç20Y, Ç29Y, Ç31Y	5
2023	Ç13Y, Ç19Y	2
<b>Toplam</b>		<b>31</b>



Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmaların örneklem grubuna göre dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur. Çalışmaların en fazla, öğrenme güçlüğü olan 6-12 yaşları arasındaki ilköğretim düzeyindeki çocuklarla gerçekleştirildiği saptanmıştır (19 çalışma). Öğrenme güçlüğü olan 13-17 yaşlarındaki ergenleri inceleyen araştırmaların sayıları (7 çalışma) ve öğrenme güçlüğü olan 18 yaş ve üzerindeki yetişkinleri inceleyen araştırmaların sayıları (7 çalışma) nispeten daha azdır. Bir araştırmacının ise öğrenme güçlüğüne olan çocuklara sahip anneleri incelediği görülmüştür. İki çalışmanın (Ç15Y ve Ç23Y) incelediği örneklem grubunun iki farklı kategoriye de içine olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 2. Çalışmaların Örneklem Grubuna Göre Dağılımı

Örneklem Grubu	Makale Kodu	Frekans
6-12 yaş arası öğrenme bozukluğu olan	Ç1T, Ç2T, Ç3T, Ç4T, Ç5T, Ç6T, Ç7Y, Ç9Y, Ç11Y, Ç13Y, Ç14Y, Ç15Y, Ç16Y, Ç18Y, Ç19Y, Ç20Y,	19
13-17 yaş arası öğrenme bozukluğu	Ç8Y, Ç10Y, Ç12Y, Ç15Y, Ç23Y, Ç25Y, Ç30Y	7
18 yaş ve üzeri öğrenme bozukluğu olan	Ç17Y, Ç21Y, Ç23Y, Ç24Y, Ç26Y, Ç29Y	6
Öğrenme güçlüğü olan çocuklara sahip anneler	Ç31Y	1
<b>Toplam</b>		<b>33</b>

Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmaların örneklem büyüklüğüne göre dağılımı Tablo 3’te sunulmuştur. Çalışmaların örnekleminin sıklıkla 51-100 kişi büyüklüğünde olduğu görülmüştür. 31-50 kişi, 11-20 kişi ve 101-200 kişi örneklem büyüklüklerinin de sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Durum çalışması türünde olan 4 araştırmacının da 1-5 kişi örneklem büyüklüğü ile gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Çalışmaların Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Örneklem	Makale Kodu	Frekans
1-5	Ç7Y, Ç11Y, Ç17Y, Ç26Y	4
6-10	Ç2T	1
11-20	Ç8Y, Ç15Y, Ç28Y, Ç31Y	4
31-50	Ç1T, Ç10Y, Ç19Y, Ç23Y, Ç24Y, Ç27Y	6
51-100	Ç3T, Ç12Y, Ç13Y, Ç16Y, Ç18Y, Ç22Y,	9
101-200	Ç4T, Ç5T, Ç6T, Ç9Y, Ç21Y	5
201-300	Ç14Y, Ç20Y	2
<b>Toplam</b>		<b>31</b>

Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmaların araştırma yöntemlerine göre dağılımı Tablo 4’te sunulmuştur. İncelenen çalışmaların nicel

araştırmalar olduğu ve bu araştırmalarda tarama, ilişkisel tarama ve deneysel modellerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu modellerin tercih edilme oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür.

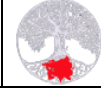
Tablo 4. Çalışmaların Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	Makale Kodu	Frekans	
Nicel	Tarama	Ç1T, Ç4T, Ç5T, Ç8Y, Ç9Y, Ç12Y, Ç19Y, Ç20Y, Ç22Y, Ç23Y	10
	İlişkisel tarama	Ç6T, Ç10Y, Ç14Y, Ç16Y, Ç18Y, Ç21Y, Ç24Y, Ç29Y, Ç30Y	9
	Deneysel	Ç2T, Ç3T, Ç7Y, Ç11Y, Ç13Y, Ç15Y, Ç17Y, Ç25Y, Ç26Y, Ç27Y, Ç28Y, Ç31Y	12
Nitel	-	0	
<b>Toplam</b>		<b>31</b>	

Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları Tablo 5'te gösterilmiştir. İncelenen çalışmalarda 83 farklı ölçek kullanıldığı saptanmıştır. En fazla benlik saygısı ölçeklerinin kullanıldığı görülmüştür. Diğer kullanılan ölçeklerin ise kaygıyı ölçen, depresyonu ölçen, sosyal desteği ve uyumu ölçen ve yeterlilikleri belirlemeyi hedefleyen ölçekler olduğu anlaşılmıştır. Benlik saygısını ölçmek için en fazla Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin (12 kez), Piers-Harris Çocukların Benlik Kavramı Ölçeğinin (4 kez) ve Cooper-Smith Benlik Saygısı ölçeğinin (4 kez) kullanıldığı belirlenmiştir. Kaygıyı ölçek için ise en fazla Çocukların Durum-Sürekli Kaygı Ölçeğinin (2 kez) kullanıldığı tespit edilmiştir. Depresyonu ölçmek için ise en fazla Çocuklar için Depresyon Ölçeğinin (2 kez), Beck Depresyon Envanterinin (2 kez) ve Çocuk ve Ergenler için Yalnızlık Ölçeğinin (2 kez) kullanıldığı anlaşılmıştır.

Tablo 5. Çalışmaların Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri toplama	Veri toplama Araçları Türleri	Frekans
Benlik Saygısı Ölçekleri	Rosenberg benlik Saygısı Ölçeği	12
	Piers-Harris Çocukların Benlik Kavramı Ölçeği	4
	Cooper-Smith Benlik Saygısı Anketi	4
	Bracken Çok Boyutlu Benlik Saygısı Testi (TMA)	2
	Kültürden Bağımsız Benlik Saygısı Envanteri Üçüncü Baskı	2
	Araştırmacı tarafından geliştirilen benlik saygısı ölçeği	2
	Morris Benlik saygısı göstergesi-birincil	1
	Beck Gençler İçin Benlik Kavramı Envanteri (BSCI-Y)	1
	Battle'in Hindistan için uyarlanmış Benlik Saygısı Envanteri	1
	Renick ve Harter'ın Öğrenme Engelli Öğrenciler İçin Kendilik	1
Szivos-Bach'ın Benlik saygısı ölçeği.	1	



	Benlik saygısı ve sosyal şerit formları/rubrikleri	1
	Çocukların Durum-Sürekli Kaygı Ölçeği	2
	Beck Kaygı Envanteri	1
Kaygı	Libovitz sosyal kaygı anketi	1
Ölçekleri	Yaygın Anksiyete Bozukluğu Değerlendirme uyarlanmış	1
	Bendas-Jacob'un Sınav Kaygısı Anketi	1
	Learly Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeğinin Kısa	1
	Çocuk ve Ergenler için Yalnızlık Ölçeği	2
	Çocuklar için Depresyon Ölçeği	2
Depresyon	Beck Depresyon Envanteri	2
Ölçekleri	Maslach Tükenmişlik Envanteri	1
	Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni envanteri (K-SADS-	1
	Hasta Sağlığı Anketi (PHQ-9)	1
	Derogatis Ruh sağlığı Kısa Semptom Envanteri	1
	Okul Öğrencileri İçin Uyum Envanteri	1
	Harter'in Çocuklara Yönelik Sosyal Destek Ölçeği	1
	Türk Başa Çıkma Yolları Envanteri (TWCI)	1
	Çocuğun Olumsuz Duygusuyla başa Çıkma Ölçeği	1
	Granfsky vd. Duygu Düzenleme Anketi	1
	Problem Çözme Envanteri	1
	Davranış Değerlendirme Ölçeği	1
Sosyal	Çocuklar İçin Öz-Yeterlik Ölçeği	1
Destek ve	Üniversite Akademik Öz Yeterlilik Ölçeği (CASES)	1
Uyum	Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği	1
Ölçekleri	Unger çocuk ve gençlerin dayanıklılık ölçümü	1
	SOS Sosyal destek, ölçeği	1
	Ebeveyn Kabul-Red Anketi (EKRÖ) (Çocuk Formu)	1
	Ebeveyn Kabul-Red Anketi (EKRÖ) (Anne Formu)	1
	McMaster Aile Değerlendirme ölçeği	1
	Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği	1
	Kendini Gizleme Ölçeği	1
	Szivos-Bach damgalanma anketi	1
	Hammill vd. Sözsüz Zeka Testi	1
	Cornoldi ve Colpo Okuduğunu Anlama Testi	1
Yeterlilikleri	Cornoldi ve Colpo Okuma Kod Çözme Testi	1
Belirleme	Sartori vd. Disleksik ve Disortografik Değerlendirme Testi	1
Ölçekleri	Cornoldi vd. AC-MT testi	1
	Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-Yeni Versiyonu	1
	Öğrenme bozukluğu tanısı için Wisc-R testi	1



34		<b>2002-2023 YILLARI ARASINDA ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ VE BENLİK SAYGISI KONULARINI BİRLİKTE ELE ALAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN SİSTEMATİK DERLEMESİ</b>
----	---	---

	Colorado Öğrenme Güçlüğü Anketi (CLDQ)	1
	MOYA Matematik-Okuma-Yazma Belirti Tarama Listesi	1
	Guernsey Toplum Katılımı ve Boş Zaman Değerlendirme testi	1
	Çocukların Atıf Stili Anketi (CASQ)	1
	Vineland Adaptif Davranış Ölçeği	1
	Güçler ve Güçlükler Anketi	1
	Waschbusch vd. Çocuklar İçin Kendini Engelleme Ölçeği	1
Diğer ölçekler	Küresel Şiddet İndeksi (GSI)	1
	Siber zorbalık ölçeği	1
<b>Toplam</b>		<b>83</b>

Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmalarda kullanılan anahtar kelimeler ve bu kelimelerin kullanılma sıklıkları Tablo 6'da sunulmuştur. Çalışmalarda kullanılan anahtar kelime sayısının 59 olduğu tespit edilmiştir. 49 kelimenin 1 kez, 5 kelimenin 2 kez, 1 kelimenin 3 kez, 1 kelimenin 4 kez, 1 kelimenin 5 kez, 1 kelimenin 16 kez ve 1 kelimenin de 20 kez kullanıldığı ortaya çıkartılmıştır. En fazla tercih edilen anahtar kelimelerin sırasıyla; öğrenme güçlüğü (engeli), benlik saygısı, özel öğrenme güçlüğü, bilişsel davranışçı terapi, ergenler, benlik kavramı, damgalanma, duygu düzenleme, sosyal destek ve yalnızlık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Çalışmalarda Kullanılan Anahtar Kelimeler ve Sıklıkları

Tekrarlanma Sıklığı	Anahtar Kelimeler	Kelime Sayısı
1 kez	Aile işlevselliği, akademik başarı, araya girmek, benlik saygısının geliştirilmesi, bilişsel davranışçı oyun terapisi, çocuklar, depresyon, diyabet, duygu sosyalleştirme tepkileri, düşük benlik saygısı, eğitim destekleri, eğitim programı, eğitsel tedavi, etkililik, Facebook kullanım yoğunluğu, farkındalık, grup sanat terapisi, ilkokul öğrencileri, kaygı, kendine değer vermek, kendine güvensiz, matematik becerisi, okuma becerisi, oyun terapisi, özel okul, özgüven, özsaygı, öz-yeterlik, psikoeğitim, psikolojik iyi oluş, psikolojik terapi, psikolojik uyum, rol oynama,	49
2 kez	Benlik kavramı, damgalanma, duygu düzenleme, sosyal destek,	5
3 kez	Ergenler	1
4 kez	Bilişsel davranışçı terapi	1
5 kez	Özel öğrenme güçlüğü	1
16 kez	Benlik saygısı	1
20	Öğrenme güçlüğü (engeli)	1
<b>Toplam</b>		<b>59</b>



Öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan araştırmalar konularına ve sonuçlarına göre de incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9 sunulmuştur. Tablo 7’de tarama modelini kullanan, Tablo 8’de ilişkiyel tarama modelini kullanan ve Tablo 9’da da deneysel araştırma modelini kullanan araştırmaların konuları ve sonuçları sunulmuştur.

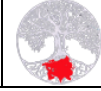
Tablo 7 incelendiğinde; tarama modelini kullanan 10 çalışmanın öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin başta benlik saygısı olmak üzere kaygılarını, uyumlarını, sosyal ilişkilerini, yeterliliklerini, kendilerini sabote etme durumlarını inceledikleri ve bu değişkenler açısından sağlıklı bireylerle karşılaştırdıkları görülmektedir. Bu çalışmaların bulgularının genel itibariyle öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygılarının, uyumlarının, sosyal ilişkilerinin ve yeterliliklerinin düşük ancak kaygılarının ve kendilerini sabote etme durumlarının yüksek olduğunu gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Tarama Modeli Kullanan Çalışmaların Konuları ve Sonuçları

Kod	Yazar	Konu	Sonuç
Ç1T	Elemek, (2008)	Özel öğrenme güçlüğü olan ve olmayan çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması	Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların olmayanlara göre benlik saygılarının daha düşük, ancak kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.
Ç4T	Seçen, (2020)	Özgül Öğrenme Güçlüğü olan çocukların benlik saygılarıyla ailelerinin duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik iyi oluşu ile ilişkisi değerlendirilmiştir	Öğrenme güçlüğü olan çocukların benlik saygısı düzeyi normal çocuklardan daha düşük olarak bulunmuştur. Diğer taraftan, öğrenme güçlüğü olan çocukların akademik becerilerinin anne-baba, öğretmen ve çocuk tarafından değerlendirildiği MOYA Matematik Okuma Yazma Belirti Tarama testinde normal çocuklardan daha yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir.
Ç5T	Urfalı Dadandı & Şahin, (2018)	Benlik kavramı, öz-yeterlik inançları ve sosyal beceriler açısından özgül öğrenme güçlüğü olan ve olmayan çocukların karşılaştırılması	Özgül öğrenme güçlüğü olan çocukların genel benlik kavramı, popülerite-sosyal beğeni-gözde olma, zihin ve okul durumu, öz-yeterlik inançlarının, sosyal becerilere ilişkin toplam puanlarının normal gelişim gösteren çocuklardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir.
Ç8Y	Ntshangase, Mdikana &	Benlik saygısı açısından öğrenme güçlüğü olan ve	Benlik saygısı açısından öğrenme güçlüğü olan ve olmayan ergenler



	Cronk, (2008)	olmayan ergenlerin karşılaştırılması	arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.
Ç9Y	Parshurami, (2015)	Öğrenme güçlüğüne sahip çocuklarda benlik saygısı ve uyum konularının incelenmesi	Öğrenme güçlüğüne sahip çocuklarda benlik saygısı düzeyinin öğrenme güçlüğüne sahip olmayan çocuklara göre daha düşük olduğu bulunmuştur.
Ç12Y	Peleg, (2009)	Öğrenme güçlüğü olan ergenler ile olmayanlar arasındaki sınav kaygısı ve özsaygı arasındaki farklılıkları araştırmak	Genel olarak, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin günlük yaşamakta zorlanmayan akranlarına göre daha yüksek düzeyde sınav kaygısı ve daha düşük düzeyde özsaygı olduğu saptanmıştır.
Ç19Y	Sucheta & Bharti, (2023)	Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların benlik saygısı ve uyumsal davranışlarının sağlıklı yaşlılarıyla karşılaştırması	Uyum sağlama davranışı açısından özel öğrenme güçlüğü olan çocukların olmayan çocuklara göre daha zayıf olduğu ve özel öğrenme güçlüğü olan çocukların benlik saygısının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.
Ç20Y	Alkhasawneh vd., (2022)	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik saygısının ve bunun bazı demografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik saygısının ortalama düzeyde olduğu ve benlik saygısı düzeylerinde cinsiyetin erkeklerin lehine bir etkisi olduğu bulunmuştur.
Ç22Y	Alesi, Rappo & Pepi, (2012)	Disleksi, okuduğunu anlama güçlüğü ve matematik engeli olan çocukların benlik saygısı ve kendini sabote etme stratejilerinin normal öğrenime sahip bir kontrol grubuyla karşılaştırılması	Disleksi, okuduğunu anlama güçlüğü ve matematik engeli olan bu çocukların okulda öz saygılarının daha düşük olduğu ve öğrenimi normal olan çocuklara göre daha fazla kendini sabote etme stratejileri kullandıkları bulunmuştur
Ç23Y	Delp, (2003)	Öğrenme güçlüğü olan veya hafif-orta düzeyde zihinsel geriliği olan ergenlerin genel, kişisel ve sosyal özsaygı düzeylerinin karşılaştırılması.	Öğrenme güçlüğü olan veya hafif-orta düzeyde zihinsel geriliği olan ergenlerin öz saygı düzeylerinin ortalamasının altında olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

**Toplam****10**

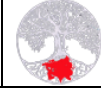
Tablo 8 incelendiğinde; ilişkisel tarama modelini kullanan 9 çalışmanın öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygısı, kaygı, depresyon, damgalanma, siber zorbalık, uyum, sosyal destek ve sosyal ilişkileri arasındaki ilişki ve etkileşimi inceledikleri anlaşılmaktadır. Bu çalışmalarının bulgularının çoğunlukla, öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin benlik saygısı ile kaygı, depresyon, damgalanma ve siber zorbalık arasında negatif yönlü bir ilişkiye işaret ettikleri görülmektedir. Diğer taraftan bulgular, öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin benlik saygısı ile uyum, sosyal ilişkiler, aile ve arkadaş desteği ve öz yeterlik arasında ise pozitif yönlü ilişkilere işaret etmektedir.

Tablo 8. İlişkisel Tarama Modeli Kullanan Çalışmaların Konuları ve Sonuçları

Kod	Yazar	Konu	Sonuç
Ç6T	Koçkar İlden, (2006)	Öğrenme güçlüğü olan ve diyabetli olan çocukların benlik saygılarını ve psikolojik uyumlarını belirleyen faktörlerin incelenmesi	Öğrenme güçlüğü olan çocukların diyabetli çocuklara göre daha fazla psikolojik uyum sorunu olduğu belirlenmiştir. Öğrenme güçlüğü olan çocukların depresyon düzeyi üzerinde benlik saygısının duygusal başa çıkmanın negatif yönlü ve aile reddinin ise pozitif yönlü etkisi olduğu bulunmuştur. Öğrenme güçlüğü olan çocukların kaygı düzeyi üzerinde de benlik saygısının negatif yönlü etkisi tespit edilmiştir.
Ç10Y	Rani & Rani, (2019)	Öğrenme güçlüğü olan çocukların benlik saygısı ve sosyal ilişkiler arasındaki etkileşimi ve akran, öğretmen ve ebeveynlerin rolünün incelenmesi	Sosyal ilişkileri güçlü olan çocukların daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu bulunmuştur.
Ç14Y	Touloupis, (2022)	Öğrenme güçlüğü olan çocukların Facebook kullanımının yoğunluğunun ve bu kullanımın siber zorbalıkla, benlik saygısı ve yalnızlık duygusuyla ilişkisinin incelenmesi.	Öğrenme güçlüğü olan çocukların, özellikle kız çocukların yoğun Facebook kullanımı yaptıkları ve siber zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır. Facebook kullanımıyla siber zorbalık ilişkisinde benlik saygısı düzeyinin negatif yönlü, yalnızlık duygusunun ise pozitif yönlü aracı etkisi olduğu bulunmuştur.

Ç16Y	Emam, & Abu-Serei, (2014)	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan çocuklar için aile işleyişinin benlik kavramı üzerindeki etkilerinin incelenmesi	Hem öğrenme güçlüğü olan ve hem de olmayan çocuklar için aile işleyişinin benlik kavramına güçlü bir katkıda bulunan faktör olduğunu göstermiştir
Ç18Y	LaBarbera, (2008)	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin algıladıkları sosyal destek ve benlik saygısının incelenmesi	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin ebeveynlerden gelen ve ayrıca sınıf arkadaşlarından, yakın arkadaşlardan ve öğretmenlerden gelen desteğin benlik saygıları üzerinde pozitif yönlü anlamlı etkilerinin olduğu bulunmuştur.
Ç21Y	Ajmal, (2008)	Öğrenme güçlüğü olan bireylerde ruh sağlığı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Öğrenme güçlüğü olan bireylerde ruh sağlığı ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir
Ç24Y	Abraham vd., (2002)	Hafif ila orta derecede öğrenme güçlüğü olan bireylerde özsaygı, topluluğa katılım, yaş, algılanan damgalanma ve sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi	Benlik saygısı ile damgalanma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer taraftan, yaş ve sosyal destek ile benlik saygısı arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.
Ç29Y	Woods, (2022)	Bir veya daha fazla öğrenme güçlüğü tanısının akademik öz yeterlik ve benlik saygısı düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi.	Öğrenme güçlüğü tanısının akademik öz yeterlik üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisinin olduğu, ancak öğrenme güçlüğü tanısının benlik saygısı düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin olmadığı saptanmıştır.
Ç30Y	Shah, (2019)	Öğrenme güçlüğü olan ergenlerde kaygı, depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi.	Öğrenme güçlüğü olan ergenlerde kaygı ile depresyon arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu, depresyon ve kaygı ile benlik saygısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.
<b>Toplam</b>			<b>9</b>

Tablo 9 incelendiğinde; deneysel araştırma modelini kullanan 12 çalışmanın, öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygısı dahil farklı olumlu özelliklerini geliştirmek ve bu bireylerdeki bazı sorunları azaltmak için geliştirilen



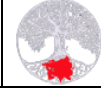
müdahalelerin etkilerini inceledikleri anlaşılmaktadır. Bu müdahalelerin; benlik saygısı artırma psikoeğitim programı, eğitsel tedavi yaşantısı, Rabindrik drama oyunu, grup sanat terapisi programı, bilişsel davranışçı oyun terapisi, terapötik müdahale, psikososyal eğitimsel müdahale, farkındalık eğitimine dayalı bilişsel terapi ve farkındalık eğitimi olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmaların bulguları belirtilen bu müdahalelerden sonra öğrenme güçlüğü olan çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygılarının arttığını, sosyal becerilerin arttığını, özgüvenlerinin arttığını, öfkelerinin azaldığını, sosyal kaygılarının azaldığını, sosyal ve davranışsal sorunlarının azaldığını, matematik ve okumayla ilgili problemlerinin azaldığını ve çocukların kendilerini daha mutlu ve yeterli hissettiğini göstermiştir.

Tablo 9. Deneysel Modeli Kullanan Çalışmaların Konuları ve Sonuçları

Kod	Yazar	Konu	Sonuç
Ç2T	Kalafatoğlu & Balcı Çelik, (2022)	Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için geliştirilen benlik saygısı artırma psikoeğitim programının etkililiğinin incelenmesi	Bulgular uygulanan psikoeğitim programının öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerini artırmada etkili olduğunu göstermiştir.
Ç3T	Saday Duman, (2014)	Özel öğrenme güçlüğü tanısı olan çocuklarda benlik saygısı düzeylerini yükseltmede eğitsel tedavi yaşantısının etkili olup olmadığının incelenmesi	Özel öğrenme güçlüğü tanısı olan çocuklarda uygulanan tedavi sonrasında benlik saygısının yükseldiği, sosyal ve davranışsal sorunlarının azaldığı, çocukların kendilerini daha mutlu ve yeterli hissettikleri tespit edilmiştir.
Ç7Y	Vijayshri & Dutta Roy, (2021)	Rabindrik drama oyunun öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik saygısına etkisinin incelenmesi	Rabindrik drama oyunun öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik saygısını anlamlı bir biçimde artırdığı bulunmuştur.
Ç11Y	Lim, (2014)	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik bir Grup Sanat Terapisi Programının öğrencilerin benlik saygısı ve sosyalliği üzerindeki etkilerinin incelenmesi	Grup Sanat Terapisi Programının öğrencilerin benlik saygısı ve sosyal becerilerde öğrenme güçlüklerinde etkili bir iyileşme gösterdiği ortaya çıkmıştır.
Ç13Y	S.Yamani, (2023)	Öğrenme güçlüğü çeken çocuklar arasında bilişsel davranışçı oyun terapisinin benlik saygısı	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin tamamına yakınının yeterli düzeyde özsaygı elde ettiği, deney ve kontrol puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür.



		düzeyi üzerindeki etkisinin	
Ç15Y	Mckenzie, Murray & Derries, (2020)	Damgalanmayla ilişkili iki kimliğe sahip olmanın düşük benlik saygıyla ilişkisinin ve terapötik bir müdahalenin benlik saygısı üzerindeki etkisinin incelenmesi	Damgalanmayla ilişkili iki kimliğe sahip olan çocukların olmayanlara göre önemli ölçüde daha düşük öz saygıya sahip olduklarını bulunmuştur. Terapötik bir müdahale alan çocukların benlik saygısı puanlarının başlangıca göre arttığı tespit edilmiştir.
Ç17Y	Evans & Allez (2018)	Duygu düzenleme güçlükleri bağlamında öğrenme güçlüğü olan bir kişi için düşük benlik saygısına odaklanan BDT'nin kullanımını tanımlayarak sınırlı kanıtlara katkıda bulunmak	Haftalık bireysel psikoloji seansları sırasında yapılan incelemeler öğrenme güçlüğü olan kişinin öfke duygularında azalma ve özgüveninde ve benlik saygısında artış olduğunu göstermiştir.
Ç25Y	Musetti vd., (2019)	Öğrenme güçlüğü olmayan, öğrenme güçlüğü olan ve psikososyal eğitimsel müdahale desteğine sahip öğrenme güçlüğü olan üç grup ergenin benlik saygısı, arkadaşlık kalitesi, yalnızlık ve gizlilik açısından incelenmesi	Bulgular, psikososyal eğitimsel müdahale uygulanan öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin, ebeveyn kaynaklı yalnızlık hissini daha az hissettiklerini ve kişilerarası ilişkiler, görevleri, aileleri ve bedenleri konusunda diğer ergenlere göre daha yüksek özgüven sahibi olduğunu göstermiştir
Ç26Y	Bishop & Henry, (2008)	Hafif öğrenme güçlüğü olan ve şiddet içeren davranış geçmişi bulunan bir kişinin değerlendirilmesi ve tedavisi.	Bu vaka çalışmasından elde edilen sonuçlar, adaptasyonla düşük benlik saygısına yönelik bilişsel davranışçı terapinin hafif öğrenme güçlüğü olan kişilere başarılı bir şekilde uygulanabileceğini göstermektedir.
Ç27Y	Abbaslo, (2020)	Özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik saygısını artırmada ve akademik	Bulgular etkili bir yöntem olarak bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı oyun terapisinin, öğrencilerin özgüvenini ve akademik başarısını



			performanslarını geliştirmede bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı oyun terapisinin rolünü belirlemek	artırmada olumlu etkiye sahip olduğunu ve öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde matematik ve okumayla ilgili problemlerinde azalmaya yol açtığını göstermiştir.
Ç28Y	Jokar (2021)	vd.,	Farkındalık eğitime dayalı bilişsel terapinin, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin sosyal kaygısını azaltmada ve benlik saygısını artırmadaki etkinliğini incelemek	Bulgular farkındalık temelli bilişsel terapinin, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin sosyal kaygısını azaltmada ve benlik saygısını arttırmada etkili olduğunu göstermiştir.
Ç31Y	Nafariye & Zelli, (2020)		Öğrenme güçlüğü olan çocukların annelerinde farkındalık eğitiminin benlik saygısı ve duygu düzenleme üzerindeki etkilerinin belirlenmesi	Bulgular farkındalık eğitimi müdahale programının öğrenme güçlüğü olan çocukların annelerinde benlik saygısı ve duygu düzenleme üzerindeki etkinliğini ortaya koymuştur.
<b>Toplam</b>				<b>12</b>

#### 4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 2002-2023 yılları arasında öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan bilimsel araştırmaların sistematik olarak derlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmaların öğrenme güçlüğü ve benlik saygısını nasıl ele aldıkları, hangi araştırma yöntemlerini kullandıkları, hangi örneklem gruplarıyla çalıştıkları, hangi konuları işledikleri ve hangi sonuçları elde ettikleri incelenmiştir. Açık erişim sunan Google Akademik web sitesindeki aramalarda öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan 2002-2023 yılları arasında yayımlanmış 58 yayına rastlanmış ve bunlardan 31 tanesinin bilimsel yöntemler kullanarak veri toplayan ve bu verileri de yine bilimsel yöntemlerle analiz eden çalışmalar olduğu saptanmıştır. 21 yıllık bir süreçte yerli ve yabancı kaynaklarda öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan çalışmaların sayısının yeterli olmadığı söylenebilir. Bu 31 çalışmanın 6 tanesinin Türkiye’de yapıldığı tespit edilmiştir ki 20 yıllık bir sürede altı çalışma yapılmış olması bu konuya daha fazla ilgi gösterilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

İncelenen 31 çalışmanın 2002-2023 yılları arasına homojen bir biçimde dağılmadığı ve yıllara göre belirgin bir örüntü oluşturmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, 2018 yılından sonra öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan bilimsel araştırmaların sayısının kısmı bir artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu alana yönelen ilginin daha da artması ve gelecekteki araştırmaların bu konuda daha fazla araştırma gerçekleştirilmesi gerekmektedir.





İncelenen 31 çalışmanın örneklem grubu olarak en fazla, öğrenme güçlüğü olan 6-12 yaşları arasındaki ilköğretim düzeyindeki çocuklarla gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. 13-17 yaş arasındaki ergenleri ve 18 yaş ve üzerindeki yetişkinleri örneklem grubu olarak kullanan çalışmaların sayısı biraz daha azdır. Öğrenme güçlüğüne erken teşhisi ve bu soruna erken müdahale edilebilmesi için 6-12 yaşlarındaki örneklem grubunun sıklıkla çalışılması doğru bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, ergenlerdeki ve yetişkinlerdeki öğrenme güçlüğüne daha iyi anlamak ve onlara yönelik tedavileri geliştirmek için bu gruplar da ihmal edilmemelidir.

İncelenen 31 çalışmanın örneklem sayısının 1 ile 300 arasında değiştiği görülmüştür. araştırma yöntemine göre örneklem sayılarının farklılaştığı anlaşılmaktadır. Vaka analizlerinin yapıldığı araştırmalarda 1 kişiyle çalışılmıştır. Deneysel araştırma modelini kullanan araştırmaların deney ve kontrol gruplarının da 10 ila 50 arasında değiştiği görülmüştür. Tarama veya ilişkisel tarama türündeki nicel araştırmalarda örneklem sayıları daha yüksektir. Öğrenme güçlüğü bulunan bireylerin evreni sınırlı sayıda olduğu için örneklem sayılarının daha düşük olması anlaşılabilir. Bununla birlikte, örneklemin temsil edebilirliğinin artırılması için örneklem sayısına nasıl karar verildiğinin araştırmalar içerisinde yer alması gerekmektedir.

İncelenen 31 çalışmanın araştırma yöntemi olarak nicel yöntemleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Araştırma modeli olarak ise tarama, ilişkisel tarama ve deneysel araştırma modelleri kullanılmıştır. Bu modellerin tercih edilme oranları birbirine denktir. Tarama modelindeki araştırmalar olguların mevcut durumu detaylı anlamak için, ilişkisel tarama modeli olgular arasındaki ilişkinin düzeyini, yönünü ve şiddetini anlamak için ve deneysel araştırma modeli de olgulara uygun ve yerinde müdahale araçlarını tespit etmek için yararlıdır. Bu üç yöntemin de araştırmalarda kullanılıyor olmasının yerinde olduğu söylenebilir.

İncelenen 31 çalışmanın verilerinin çeşitli ölçekler kullanılarak toplandığı anlaşılmaktadır. Kullanılan ölçek sayısının 83 olduğu ve ölçek türlerinin de benlik saygısı ölçekleri, kaygı ölçekleri, depresyonu ölçekleri, sosyal destek, uyum ölçekleri ve yeterlilikleri belirlemeyi hedefleyen ölçekler olduğu tespit edilmiştir. Benlik saygısını ölçmek için en fazla Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin, Piers-Harris Çocukların Benlik Kavramı Ölçeğinin ve Cooper-Smith Benlik Saygısı ölçeğinin kullanıldığı belirlenmiştir.

İncelenen 31 çalışmanın 59 ayrı anahtar kelime kullandıkları ve bunlar içerisinde en fazla kullanılanların öğrenme güçlüğü (engeli), benlik saygısı, özel öğrenme güçlüğü, bilişsel davranışçı terapi, ergenler, benlik kavramı, damgalanma, duygu düzenleme, sosyal destek ve yalnızlık olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen 31 çalışmanın konuları ve elde ettikleri bulgular bir arada değerlendirildiğinde; çalışmaların öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygısı, kaygı, depresyon, damgalanma, siber zorbalık, uyum, sosyal destek ve sosyal ilişkiler durumlarını, bu olguların bir biri arasındaki ilişkileri ve öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin benlik saygılarına artırmak için geliştirilen müdahale araçlarının etkilerini inceledikleri anlaşılmaktadır. Çalışmaların bulguları öğrenme güçlüğüne sahip çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin benlik saygılarının, uyumlarının, sosyal ilişkilerinin ve yeterliliklerinin düşük, ancak kaygılarının ve kendilerini sabote etme durumlarının yüksek olduğunu; öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin benlik saygısı ile kaygı, depresyon, damgalanma ve siber zorbalık arasında negatif yönlü ve benlik saygısı



ile uyum, sosyal ilişkiler, aile ve arkadaş desteği ve öz yeterlik arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğunu; benlik saygısı artırmak için uygulanan psikoeğitim programı, eğitsel tedavi yaşantısı, Rabindrik drama oyunu, grup sanat terapisi programı, bilişsel davranışçı oyun terapisi, terapötik müdahale, psikososyal eğitimsel müdahale, farkındalık eğitime dayalı bilişsel terapi ve farkındalık eğitimi gibi müdahale araçlarının öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin benlik saygılarını, sosyal becerilerini, özgüvenlerini arttırdığını, tersine öfkelerini, sosyal kaygılarını, sosyal ve davranışsal sorunlarını ve matematik ve okumayla ilgili problemlerini azalttığını göstermektedir. Öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin dezavantajlı durumlarını düzeltmek için bu araştırmaların bulgularından yararlanılmalıdır. Ailelerde, okullarda ve diğer kamusal alanlarda öğrenme güçlüğüne sahip bireyler için uygun uygulamalar geliştirilmeli ve onlara yönelik farkındalık artırılmalıdır. Bu bireylerin benlik saygılarını artırabilmek için aile, öğretmen ve akran desteği ihmal edilmemelidir. Araştırmaların işaret ettiği müdahaleler öğrenme güçlüğü sorununun çözümsüz olmadığını göstermektedir. Bu nedenle belirtilen müdahalelerin uzmanlar eşliğinde uygulanması sağlanmalıdır. Benlik saygısının önemini ve bunun sosyal ilişkilerle ilişkisinin farkına varan ebeveynler, öğretmenler, eğitimciler, sosyal hizmet uzmanları ve doktorlar, benlik saygısı oluşturma ve öğrenme bozukluğu olan çocuğa öğrenmeyi öğretme müdahalesi için gerekli stratejiyi sonuçlandırmada koordineli hareket etmelidir. Okullar çocuğun öz saygısını geliştirmek ve sosyal ilişkilerini iyileştirmek için özel programlar geliştirmelidir. Böylece öğrenme de zorluk yaşayan çocuk çok fazla zorlanmadan kaynaştırılabilir.

## REFERENCES

- Abbaslo, F. (2020). The Effect of Play Therapy Based on Cognitive-behavioral Approach on Academic Achievement and Self-esteem of Students with Special Learning Disabilities. *Pajouhan Scientific Journal*, 18(4), 1-8.
- Abraham, C., Gregory, N., Wolf, L., & Pemberton, R. (2002). Self-esteem, stigma and community participation amongst people with learning difficulties living in the community. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12(6), 430-443.
- Ajmal, M. A. (2008). Self-Esteem And Mental Health in A Forensic Learning Disabilities Setting. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 6, 47-57
- Alesi, M., Rappo, G. & Pepi, A. (2012). Self-Esteem At School and Self-Handicapping in Childhood: Comparison of Groups with Learning Disabilities. *Psychological Reports: Disability & Trauma*, 111(3), 952-962. DOI: 10.2466/15.10.PR0.111.6.952-962.
- Alkhasawneh, T., S Al-Shaar, A., Khasawneh, M. & Darawsheh, S. (2022). Self-Esteem and its Relationship to some Demographic Variables among Students with Learning Disabilities. *Information Sciences Letters*, 11(6), 1929-1936.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs. Nj: Prentice-Hall.
- Bishop, A. & Henry, J. (2008). The assessment and treatment of a man with mild learning disability, violent behaviour and chronic low self-esteem: a case study. *Advances in Mental Health and Learning Disabilities*, 2(1), 38-44. <https://doi.org/10.1108/17530180200800006>.
- Delp, K. L. (2003). *Self-esteem levels of adolescents with learning disabilities or mental retardation in inclusive or non-inclusive educational settings*. Submitted in partial fulfillment of the requirements of the Master of Arts Degree of The Graduate School at Rowan University.



- Deshler, D. D., Schumaker, J. B., Lenz, B. K., Bulgren, J. A., Hock, M. F., Knight, J. & Ehren, B. J. (2001). Ensuring content-area learning by secondary students with learning disabilities. *Learning Disabilities Research & Practice*, 16(2), 96-108.
- Elemek, M. A. (2008). *Öğrenme Bozukluğu Olan Çocuklarda Benlik Saygısının ve Kaygı Durumunun İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Emam, M. M. & Abu-Serei, U. S. (2014). Family Functioning Predictors of Self-Concept and Self-Esteem in Children at Risk for Learning Disabilities in Oman: Exclusion of Parent and Gender Contribution. *International Education Studies*, 7(10), 89-99.
- Evans, L. & Allez, K. (2018). Cognitive behaviour therapy for low self-esteem in a person with a learning disability: a case study. *Advances in Mental Health and Intellectual Disabilities*, 12(2), 67-76. <https://doi.org/10.1108/AMHID-06-2017-0023>.
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Görgün, B. , & Melekoğlu, M. A. (2019). Türkiye’de özel öğrenme güçlüğü alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 83-106.
- Heyman, W. B. (1990). The self-perception of a learning disability and its relationship to academic self-concept and self-esteem. *Journal of Learning Disabilities*, 23(8), 472-475.
- Jokar, B., Zaremohammadi, A., Bakhsh, M. Z. & Ghanbari, A. (2021). The Effectiveness of Cognitive Therapy based on Mindfulness Training on Reducing Social Anxiety and Increasing Self-esteem of Students with Learning Disabilities. *International Journal of Health Studies*, 8(1), 6-10. <https://doi.org/10.22100/ijhs.v8i1.871>.
- Kalafatoğlu, M. R., & Balcı Çelik, S. (2022). Öğrenme Güçlüğü Tanılı Öğrenciler için Geliştirilen Benlik Saygısı Artırma Psikoeğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 80-99. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2022.-820237>.
- Kımtır, N. (2013). Ergenlerde Benlik Saygısı ve Öznel Dindarlık Algısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 439-468.
- Klassen, R. (2002). A question of calibration: A review of the self-efficacy beliefs of students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 25(2), 88-102.
- Koçkar İlden, A. (2006). *Parental Acceptance-Rejection, Self-Esteem and Psychological Adjustment: Children with Learning Disabilities as Compared to Children with Insulin Dependent Diabetes Mellitus*. Doctoral Thesis Submitted to The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University.
- Korkmazlar Ü. (1993). *Özel Öğrenme Bozukluğu (6-11 yaş ilkökul çocuklarında özel öğrenme bozukluğu ve tanı yöntemleri)*. Taç Ofset, İstanbul.
- LaBarbera, R. (2008). Perceived Social Support and Self-Esteem in Adolescents with Learning Disabilities at a Private School. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal*, 6(1), 33-44.



- Lim, H. H. (2014). An Effect of Group Art Therapy on Adolescents' with Learning Disabilities: Focusing on Improvement of Self-esteem and Sociability. *Journal of Korean Clinical Health Science*, 2(4), 231-238. DOI:<http://dx.doi.org/10.15205/kschs.2014.2.4.231>.
- Mckenzie, K., Murray, G. & Derries, P. (2020). Factors influencing the self-esteem of children with a severe or profound learning disability: A pilot study. *Learning Disability Practice*, 23(3), 25-30.
- Musetti A, Eboli G, Cavallini F, Corsano P. (2019). Social Relationships, Self-Esteem, and Loneliness in Adolescents with Learning Disabilities. *Clin Neuropsychiatry*, 16(4), 165-172.
- Nafariye, P., & Zelli, M. H. (2020). Mindfulness Training on Self-Esteem and Emotion Regulation in the mothers of Children with Learning Disabilities. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*, 10(1), 0-0. SID. <https://sid.ir/paper/990289/en>.
- Ntshangase, S., Mdikana, A. & Cronk, C. (2008). A Comparative Study of The Self-Esteem of Adolescent Boys with and without Learning Disabilities in an Inclusive School. *International Journal of Special Education*, 23(2), 75-84.
- Parshurami, A. (2015). A study on self-esteem and adjustment in children with learning disability. *Indian Journal of Mental Health*, 2(3), 306-310.
- Peleg, O. (2009). Test Anxiety, Academic Achievement, and Self-Esteem among Arab Adolescents with and without Learning Disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 32(1), 11-20. <https://doi.org/10.2307/25474659>.
- Plummer, D. M. (2007). *Benlik Saygısı Çocuklarda nasıl geliştirilir?* İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Praveen, K. & Raja, W. D. (2009). High Self-Esteem As A Coping Strategy For Students With Learning Disabilities. *I-manager's Journal on Educational Psychology*, 2(4), 14-19. DOI:10.26634/jpsy.2.4.269
- Raines, J. C. (2016). *Improving the self-esteem and social skills of students with learning disabilities*. In Encyclopedia of Social Work. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.1218>
- Rani, P. & Rani, N. (2019). A Study on The Self-Esteem and Social Relations of Adolescents with Learning Disability. *Think India (Quarterly Journal)*, 22(4), 1389-1406.
- Rosenberg M. (1986). Self-concept from middle childhood through adolescence. In J. Suls (ed), *Psychological perspectives on the self* (Vol. 3, pp.107-136). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C. (1989). Self-Esteem and Adolescent Problems: Modeling Reciprocal Effects. *American Sociological Review*, 54, 1004-1018.
- S.Yamani, C. V. (2023). Effectiveness Of Cognitive Behaviour Play Therapy on Level of Self Esteem Among Learning Disability School Age Children. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 14(1), 1227-1229. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.S01.167>.
- Saday Duman, N. (2014). *Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Eğitsel Tedavinin Benlik Saygısı Düzeyine Etkisi*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.



- Seçen, A. (2020). *Özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerin benlik saygılarının ve ailelerinin duygu sosyalleştirme tepkilerinin bireyin psikolojik iyi oluşu ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı
- Shah, P. (2019). The Relationship between Anxiety, Depression and Self-esteem in Adolescents with Learning Disability. *Indian Journal of Mental Health*, 6(4), 368-376.
- Shavelson, R. J. & Bolus, R. (1982). Self-concept: the interplay of theory and methods. *J. Educ. Psychol.* 74, 3–17. doi: 10.1037/0022-0663.74.1.3
- Silber, L.B. (1986). Learning disabilities. The primary care role in multidisciplinary management. *Postgrad Med Jun*, 79, 285-296.
- Sucheta, & Bharti, D. A. (2023). Self-esteem and adaptive behavior in children with Specific Learning Disability: Children with Specific Learning Disability. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 49(04), 50-55.
- Touloupis, T. (2022). Facebook Use and Cyberbullying by Students with Learning Disabilities: The Role of Self-Esteem and Loneliness. *Psychological Reports*, 0(0), 1-34. <https://doi.org/10.1177/00332941221138471>.
- Urfalı Dadandı, P., Şahin, M. (2018). Özgül Öğrenme Güçlüğü Tanısı Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Benlik Kavramları, Öz-Yeterlik İnançları ve Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 17(2), 532-545.
- Vijayshri & Dutta Roy, D. (2021). Effects of Rabindrik Drama Play on Self Esteem of Students with Learning Disabilities. *The International Journal of Indian Psychology*, 9(2), 638-645.
- Woods, S. (2022). *The Impact Of Learning Disability Diagnosis On College Academic Self-Efficacy And Self-Esteem*. Masters' Thesis, Department of Psychology, National College of Ireland.
- Yangın, S., Yangın, N., Önder, V. ve Şavlığ, A. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının ve öğretim elemanlarının çeşitli öğrenme güçlüklerine yönelik farkındalıkları. *Education Sciences*, 11(5), 243-266.
- Zengin, G. & Öksüz, Ç. (2022). Özgül Öğrenme Güçlüğü Görülen Öğrencilerin Akran İlişkilerinin İncelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 10 (3), 81-88. DOI: 10.30720/ered.1007475.